

# BÖLÜM 1

## KADIN VE İSLAMİ HAREKETLER BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE İSLAMİ FEMİNİZMİN KAVRAMSAL SINIRLARI<sup>1</sup>

Melek AKGÜN ÖZBEY<sup>2</sup>

### GİRİŞ

İslami feminizm olgusunu ve bu olgunun oluşturduğu İslami feminist söylemi ele almadan önce ilk olarak tarihsel süreç içinde kadının İslam toplumlarındaki konuma/değişimine ve İslami hareketler içinde kadının rolüne bakılması gerekmektedir. Müslüman tarih yazımında İslam’ın gelişim döneminde Müslüman kadınlar uzun bir süre geri planda tutulmuştur. Ancak, Peygamber döneminden modern döneme kadar Müslüman toplumlarda kadın hareketi ve aktivizmi çok çeşitli İslami hareketler içinde ‘kadın hakları mücadelesi’ olarak kendini göstermiştir. Özellikle İslam’ın ortaya çıkış ve yayılma dönemlerinde kadın dini otoritelerin varlığı göz önüne alındığında, dini otoriteler ile ilgili yapılan çalışmalarda (Krämer ve Schmidtke, 2006; Künkler ve Nisa, 2018) Müslüman toplumlarda erkek dominant dini otorite karşısında kadınların dini bilgiyi aktarmadaki konumlarının ikincil planda tutulduğu görülmektedir.<sup>3</sup> Bu açıdan, hem itidalli hem de muhafazakâr İslami hareketler içerisinde kadının rolüne tarihsel süreçte bakabilmek, İslami feminist bakış açısının da nasıl şekillendiğini anlamlandırmaya yardımcı olacaktır. Eva F. Nisa (2021, s.152) kadının İslami hareketler içerisindeki rolünü beş ayrı dönem içinde ele almaktadır. Bu dönemler; Hz. Muhammed dönemi, Peygamber’in vefatında sonraki dönem, Modern-öncesi ve kolonyal dönem, Kadın Hakları Bi-

<sup>1</sup> Bu çalışma, “İslamcılık Bağlamında Türkiye’de Feminist Söylemin İslami Görünümleri” başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye, 2025).

<sup>2</sup> Arş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kurumsal Sosyoloji AD., melekakgun@erciyes.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4913-5478

<sup>3</sup> Her ne kadar erkek dominant dini otorite dini bilgiyi aktarma konusunda kadını geri planda tutmuş olsa da teorik olarak kadın ve erkek dini bilgiyi anlamlandırma ve bunu aktarmada aynı sorumluluğa sahiptir. Kuran’da yer alan birçok ayette ve hadiste de bu görevin (dini arayış ve aktarım) bir ibadet olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır.

inancı toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet hedefleriyle bütünleştiren bir çerçeve sunmuştur. Bu bağlamda, İslamcılık sonrası dönüşümün Türkiye'deki bu hareketler ve feminist düşüncenin gelişimi üzerindeki etkisini anlamak için Müslüman kadın hareketlerinin yaşadığı tarihsel değişim ve dönüşümleri incelemek büyük önem taşımaktadır.

## KAYNAKLAR

- Ahmad, I. (2008). Cracks in the Mightiest Fortress: Jamaat-e-Islami's Changing Discourse on Women. *Modern Asian Studies*, 42, (2/3), 549-575.
- Ahmed, L. (1984). Early Feminist Movements in the Middle East: Turkey and Egypt. İçinde F. Husain (Ed.), *Muslim Women*. New York: St. Martin's Press, 111-123.
- Ahmed, L. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. Yale University Press.
- Ahmed, L. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. Yale University Press.
- Andaya, B.W. 2006. *The Flaming Womb: Repositioning Women in Early Modern Southeast Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Arnez, M. (2010). Empowering women through Islam: Fatayat NU between tradition and change. *Journal of Islamic Studies*, 21(1), 59-88.
- Badran, M. (1995). *Feminists, Islam, and nation: Gender and the making of modern Egypt*. Princeton University Press.
- Badran, M. (2005). Between secular and Islamic feminism/s: Reflections on the Middle East and beyond. *Journal of Middle East Women's Studies*, 1(1), 6-28.
- Badran, M. (2008). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Oneworld Press.
- Badran, M. (2019). Feminism. *The Oxford Encyclopedia of the Islamic World*. Oxford Islamic Studies Online.
- Bærndt, M. F., & Frank, V. A. (2023). Dilemmas of belonging: Young Muslim women in the Danish youth alcohol culture. *Nordisk alkohol- & narkotikaidskrift : NAT*, 40(1), 22-39.
- Bauer, K. (2015). *Gender hierarchy in the Qur-ân: Medieval interpretations, modern responses*. Cambridge University Press.
- Blaydes, L., & El Tarouty, S. (2009). Women's electoral participation in Egypt: The implications of gender for voter recruitment and mobilization. *The Middle East Journal*, 63(3), 364-380.
- Dhingra, R. (2023). Cultural and social empowerment of Muslim women in context of personal law in India and Indonesia. *Innovative Research Thoughts*, 10(1), 131-140. <https://doi.org/10.36676/2023-v10i1-001>
- Dutta, S. (2021). Becoming equals: The meaning and practice of gender equality in an Islamic feminist movement in India. *Feminist Theory*, 23(4), 423-443. <https://doi.org/10.1177/14647001211023641>
- El Saadawi, N. (1997). *The Nawal El Saadawi reader*. Zed Books.
- Fazaeli, R. (2017). *Islamic feminisms: Rights and interpretations across generations in Iran*. Routledge.
- Jasperse, M., Ward, C., & Jose, P. (2011). Identity, perceived religious discrimination, and psychological well-being in Muslim immigrant women. *Applied Psychology*, 61(2), 250-271. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2011.00467.x>
- Kirmani, N. (2011). Beyond the impasse. *Contributions to Indian Sociology*, 45(1), 1-26. <https://doi.org/10.1177/006996671004500101>
- Krämer, G., & Schmidtke, S. (Eds.). (2006). *Speaking for Islam: Religious authorities in Muslim societies*. Brill.
- Krokus, M., & Catharina, R. (2020). Sufism and women. In *The Oxford Encyclopedia of Islam and Women*. Oxford Islamic Studies Online. <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/>

t355/e0034

- Künkler, M., & Nisa, E. F. (2018). Re-establishing juristic expertise: A historic congress of female Islamic scholars. *International Institute for Asian Studies*, 79, 7.
- Lamrabet, A. (2014). Özcülüğün reddi ile müslüman düşüncenin radikal reformu arasında. İçinde Z. Ali (Ed.), *İslâmî Feminizmler* (ss. 51–64). İletişim Yayınları.
- Massoumi, N. (2015). 'The Muslim woman activist': Solidarity across difference in the movement against the 'war on terror'. *Ethnicities*, 15(5), 715–741. <https://doi.org/10.1177/1468796814567786>
- Mernissi, F. (1987). *Beyond the Veil: Male-Female Dynamics in Modern Muslim Society*. Indiana University Press.
- Mernissi, F. (1993). *The Forgotten Queens of Islam*. University of Minnesota Press.
- Mernissi, F. (1998). "A feminist interpretation of women's rights in Islam." İçinde C. Kurzman (Ed.), *Liberal Islam: A Sourcebook* (ss. 112–126). Oxford University Press.
- Mir-Hosseini, Z. (2006). Muslim women's quest for equality: Between Islamic law and feminism. *Critical Inquiry*, 32(4), 629–645. <https://doi.org/10.1086/508085>
- Moghadam, V.M. (2002). Islamic Feminism and Its Discontents: Toward a Resolution of the Debate. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 27, 1135 – 1171.
- Moghissi, H. (1999). *Feminism and Islamic Fundamentalism: The Limits of Postmodern Analysis*. Zed Books.
- Nadjib, A. (2020). Fatayat Nahdlatul 'Ulamā'. In *The Oxford Encyclopedia of Islam and Women*. Oxford Islamic Studies Online. Retrieved from <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t355/e0118>
- Nisa, E. F. (2021). Women and Islamic movements. In M. A. Upal & C. M. Cusack (Eds.), *Brill Handbooks on Contemporary Religion* (Vol. 21, pp. 151–175). Brill Academic Publishers. [https://doi.org/10.1163/9789004435544\\_010](https://doi.org/10.1163/9789004435544_010)
- Özel Volfová, G., & Holt, M. (2019). Muslim Feminists and Their Search for Gender-Egalitarian Islam. *Gender a výzkum / Gender and Research*, 20(2), 3–24.
- Rahbari, L., Dierickx, S., Coene, G., & Longman, C. (2019). Transnational solidarity with which Muslim women? The case of the My Stealthy Freedom and World Hijab Day campaigns. *Politics & Gender*, 17(1), 112–135. <https://doi.org/10.1017/s1743923x19000552>
- Reid, A. (1988). Female roles in pre-colonial Southeast Asia. *Modern Asian Studies*, 22(3), 629–645.
- Robinson, K. (2009). *Gender, Islam and democracy in Indonesia*. Routledge.
- Roded, R. (2006). Bint al-Shati's *Wives of the Prophet*: Feminist or feminine? *British Journal of Middle Eastern Studies*, 33(1), 51–66.
- Schröter, S. (2017). Islamic feminism. İçinde J. Cesari & J. Casanova (Ed.), *Islam, Gender and Democracy in Comparative Perspective* (ss. 113–136). Oxford University Press.
- Stowasser, B. F. (1997). *Women in the Qur-ān, Traditions, and Interpretation*. Oxford University Press.
- Sur, E. (2020). Muslim women's haji Ali movement in Mumbai: reimagining feminism and piety in Islam. *Space and Culture India*, 8(2), 84–95. <https://doi.org/10.20896/saci.v8i2.845>
- Webb, G. (2000). *Windows of faith: Muslim women scholar-activists in North America*. Syracuse University Press.
- Yousef, H. (2011). Malak Hifni Nasif: Negotiations of a feminist agenda between the European and the colonial. *Journal of Middle East Women's Studies*, 7(1), 70–89.